

ACC. N:R M. 14544: 1-10.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Ekstrand, Kealmö*
Härad: *Torna* Berättare: " " "
Socken: *Everlövs* Berättarens yrke: *f. d. poliskonstapel*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1882 i Everlövs*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Värföljden. s. 1-5.
Danskt och svenskt. s. 6.
Hornskeidar och andra föremål av horn. s. 7-10.

Lu F 82

" 84

" 86

Luf 82

Hur länge den växtföljd förekommit som ägde tillämpling där på orten, under den tid jag hade min vistelse därstädes, och som jag har minne av, kan jag ej uttala mig om, ej heller har jag mig bekant, när man övergick till annan ordning därvidlag, men jag tror, att man tillämpat i stort sett samma tillvägagångssätt sedan lång tid tillbaka. I motsatt fall skulle man nog ha hört de gamla talat om detta. De brukade annars ej med förtjusning kunna förlika sig med, att man kom med nymodigheter eller ändringar av saker och ting och uttälade därför gärna sin förtrytelse övert sådant

Någon första klassens jord som kunde jämföras med jordarna på söder- eller lundasläppen fanns ju inte där i trakten. Markområdena växlade ifråga om bördighet från svartmylla, ängsmark och sandjord, och växtligheten i förhållande därtill.

För att börja med den bästa jorden från det den efter att ha legat i vall plöjdes upp på efterhösten /svärplöjning/ för att påföljande sommar trädas d.v.s. bearbetas med olika slags redskap såsom årder, plog, klös och harv med skilda mellanrum, tills man fått fram fin mylla, varefter området gödslades. Efter det gödseln blivit nerplöjd och fältet slätharvats företogs sådden av råg /träderåg/ till skillnad från sannaråg som var av annan art och mera lämpad för sandjord. Sedan sådden blivit verkställd och sädeskornen nedmyllade, körde man över stycket med en trumla, och därefter körde

man med en häst och ett mindre årder upp små fåror med vissa mellanrum tvärs över stycket, vilka utmynnade i någon grop, och avsedda till att leda bort vattnet från fältet vid evetuell stark nederbörd. Ibland tog man först en havreskörd /svårhavre/ innan man trädade året därpå. Efter rågskörden såddes korn, sex eller tvåradigt, eller blandsäd, havre och korn tillsammans, och tredje året havre, vari även såddes timotej och klöverfrö. Därefter fick denna jordlott ligga tre år i klövervall, som höstades de två första åren och användes som bete åt djuren det tredje. Allt såddes för hand. Vid enstaka tillfällen, där jorden var nog bärig, tog man fyra sädesskördar. Man tog också ibland två klöverskördar av första årets klövervall, första skörden före midsommar och den andra benämnd efterhösklöver i september. Sedan jordlotten legat tre år i vall, var det att börja på samma procedur igen. Man hade delat upp egend upp egendomarna i tre skiften och plöjde på så sätt upp en klövervall årligen. Sockerbetsodling förekom ej, ej heller veteodling. Jorden ansågs ej nog bärkraftig för dessa sädesslag, men man odlade föderbeter och vita morötter på somliga ställen, men man kan ej säga, att detta var mera allmänt.

Vad sandjorden beträffar så inskränkte sig odlingen här huvudsakligast till råg /sannaråg/ och potatis. Man brukade taga tre skördar även här. Ibland två rågskördar och en potatisskörd och tvärt-

om, varefter jorden fick ligga i vall en sex à sju år och begagnades till bete huvudsakligast till fåren. I den mån gödseln räckte till efter det man i första hand gödslat trädan, gödslades även sandjorden till såväl råg som potatis. Även brukade man tillföra den bästa jorden konstgödning. Att man svedjade jorden, har ej förekommit där på orten vad jag har mig bekant. Utöver råg och potatis odlade man på sandjorden även bovete, för beredning av bovetegryn till gröt. Sperjel sådde man också här till sommarbete åt korna, vilka tjudrades upp irad och fingo avbeta stycket efter hand. Sperjeln hade den egenskapen att den växte upp på nytt efter första avbetningen så att när hela stycket var avbetat, kunde man flytta tillbaka korna och börja på ny avbetning.

Till så gott som alla gårdarna hörde en lott ängsmark som gränsade intill Klingvallsån och som ej hade sammanhang med den till gården hörande åkerjorden. Här höstade man årligen ängshö i slutet av juli månad. Efter det höet inbärjats, begagnade man sig av ängarna till bete åt djuren, där de kunde släppas lösa och föda sig till långt fram på hösten kort tid innan det var tid att taga in dem för vinterutfodring.

Någon väsentlig skillnad ifråga om växtföljden på jordbruk av olika storlek eller ifråga om den jord som låg nära gården, och den som låg på längre avstånd, var det ej, med undantag för vad här ne-

ACC. N:R M. 14544:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

dan sägs om rotfrukter. Angående skillnaden på växtföljden på olika jordar tillhörande samma gård, har jag här ovan omnämmt. Man odlade ej rotfrukter i någon större utsträckning, men det fanns ju dock dem som odlade foderbetor till stallfodring av mjölkorna och brukade räcka till fram på vårsidan samt vita morötter för hästarnas utfordring under samma tid. I flesta fall upptog ej rotfrukterna ett helt skifte. Å resten av skiftet såddes antingen något sädeslag eller ärtor eller vickor och man valde härför gärna ett skifte i närheten av gården. När förändringar inträffat i ena eller andra riktningen härvidlag, känner jag ej till, ej heller kan jag med säkerhet minnas i vilken ordning rotfruktsodlingen tillämpades ifråga om växtföljden.

Grönsaker odlades till husbehov i den s.k. "kålhaven", ett inhägnat område om cirka ett halvt tunnland i anslutning till fruktträdgården, vilket år från år användes för samma ändamål och inom sig skiftade med de olika grönsakerna, såsom bruna bönor, skärbönor röda morötter, palsternacker, rödbetor, vit- och blomkål m.m. som man hade behov av för hushållet. Den hade således ingen inverkan på arealen för andra odlingar.

Några nämnvärda naturliga betesmarker undantagandes ängarna efter höhösten fanns ej där på orten. Som jag ovan nämnt skedde insåningen av gräsfrö i den senaste sädesgrödan. Alla stubbåkrar

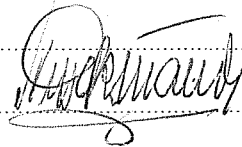
ACC. N:R M. 14544:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tillika med potatisåkrar, med undantag för dem vari vallfrö isätts, plöjdes upp på hösten efter inbärjningen av grödan.

Vad jag här relaterat ifråga om ordnings- eller växtföljden vid odlingen försiggick utan några nämnvärda förändringar, under den tid som här avses, och som jag hade min vistelse där på orten. Om några ändringar senare företagits eller i så fall vilka, kan jag ej uttala mig om. Enligt vad jag hört omtalas, då jag vid senare tillfällen besökt orten, har man numera frångått bruket att träda jorden, men när detta upphört, känner jag ej till.

Malmö i mars 1958

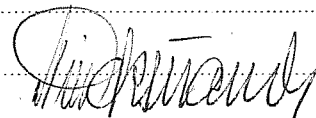
ACC. N:R M. 14544:6.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LUF 84

Det hände ju då och då, att någon person av det manliga könet reste över till Danmark för att söka arbete och uppehöllo sig där någon tid, längre eller kortare. Det fanns även den som bosatte sig därstädes. Vad de sysselsatte sig med eller förhållandena i övrigt i samband härmed, vet jag inget om. Det var huvudsakligast något äldre drängar, vilka tröttnat på, att "tjana bonde" som gav sig iväg, kanske var det någon äventyrslusta som var med i spelet också. Som ett kuriosium, kan jag omtala, att då vissa av dessa personer efter några månaders vistelse i Danmark kommo hem på besök voro de så bemittade av danskan i sitt tal och låtsade fullständigt ha glömt sitt modernmål samt talade ett språk, som jag misstänker var ganska svårt att förstå för både danskar och svenskar. Något som folk på orten hade mycket roligt åt.

Vad det vidare gäller denna lista och de frågor som här framställt, känner jag mycket litet till och kan ej lämna tillfredsställande svar på. Ortens geografiska läge och relativa avlägsenhet från kusten, samt den tidens mindre goda kommunikationer gjorde ju, att kontakten med såväl Danmark som med andra mera avlägsna orter ej kunde ske i den utsträckning som i senare tider, för att få inblick i de seder och bruk som hade tillämpling därstädes.

Malmö 11 mars 1958.

Luf 86

Matskedar av trä har ej använts där på orten under min tid, och jag har ej heller hört omtalas, att man tidigare använt sådana. Ha dylika någongång tidigare begagnats är det säkerligen mycket länge sedan, då man i motsatt fall vid något tillfälle skulle ha hört det omtalas av dengtidens gamla.

Hornskedar användes till dagligtbruk utan undagtag i alla hushåll och hade den fördelen, att de ej blevo så varma och lätta att bränna sig av vid förtäring av t.ex. kokheta soppor, till skillnad för skedor av metall som man lätt brände sig av, isynnerhet som man hade mindre vana vid att äta med sådana. Vid tillagning av vissa maträtter brukade man använda sig av träskedar av något större format till att röra om med i grytan eller stekpannan. När hornskedar började komma ur bruk, vet jag ej. På den äldre modellen av hornskedar hade skedbladet en rund form, men senare inköpta skedar voro till form och utseende liknande samma skedar av metall som äro i bruk för närvarande, men betydligt större än dessa. För gräddskumning hade man en särskild sked av metall, som jag skulle vilja likna vid en svagt urholkad spade, vars skaft böjts upp och fram ungefär en decimeter över skedbladet.

Varje hushållsmedlem hade sin bestämde sked vid måltiderna. Skederna voro ganska lätta att känna igen. De voro ju aldrig riktigt lika till utseendet var färgen beträffar som varierade från helt

enfärgade och sådana med vissa ljusa strimmor som voro lätta att hålla i minnet. Efter begagnandet och diskningen förvarades skedarna i en låda i stenbordet. Att gäster eller arbetsfolk medförde egna skedar förekom ej, men däremot medförde så gott som alltid arbetsfolket egna fällknivar, som de ständigt buro på sig i fickan, och som de använde vid måltiderna och även begagnade för andra ändamål i arbetet vid behov därav. Gafflar användes ej i vardagslag. När förändringar inträffat i här relaterade sedvänjer, känner jag ej till.

Bland andra föremål och husgerådsartiklar som voro tillverkade av horn och som voro i allmänt bruk, kan nämnas: större gafflar, fjällsterhorn som kommo till användning vid kolvstopning, snusdosor, kruthorn och sandhorn liknande kruthornen, men som användes till förvaring av till sand krossad slipsten, som man under skördetiden använde till att strö på strykspånen, efter det denna överdragits med flott som fäste för sanden till begagnandet av skärpning av lien vid avmejjandet av gräs eller säd. Av horn tillverkades även vävskedskrokar och kammar samt s.k. lammhorn, som begagnades till matning av nyfödda lamm och grisar vid sådana tillfällen, då dessa av en eller annan anledning måste födas upp på komjolk. Man kan väl knappast tala om någon direkt tillverkning av dessa. De bestodo av ett vanligt kohorn i naturlig form, som man skurit av spetsen på och satt på en napp, genom vilken djuret kunde suga till sig mjöl-

ken. Djuren lärde sig ju ganska snart att dricka själv, och blev ju ju då denna anordning med konstgjord digivning obehövlig.

De olika hornföremålen tillhandahölls och såldes av kringvandrande försäljare i flesta fall från Västergötland, vilka även sålde vävskedar och annat krams "Vävskedsknallar". Ibland köpte man också dessa hornarbeten, hel- eller halvdussinsvis, i Sjöbo å därvarande stormarknad, vilket det var sed, att alla som kunde vara hemmaifrån skulle besöka. Priset kan jag ej uttala mig om, enär jag ej har något minne därav.

Någon person där i trakten som tillverkade hornslöjd i nämnvärd omfattning fanns inte. En man fanns dock, en gammal ungtkarl vid namn Per Persson som brukade tillverka krut- och sandhorn till folk som anmodade honom och hade med sig material, men något annat i den vägen, vet jag aldrig, att han förfärdigat, och som yrke hade han det ej, och man kan ej heller direkt säga, att han hade det som bisyssla, för han hade ingen stadig sysselsättning. Han var väl hemma i slakt, varför han var allmänt anlita för sådant arbete under slaktsäsongen. Han var för övrigt mycket god jägare, och hans största intresse var att med geväret på axeln ströva omkring i markerna under den tid viltet var lovligt. Han var son till en lantbrukare och bodde i den s.k. undantagsstugan i föräldrahemmet, som innehades av en broder till honom.

Vilka slags horn som västgötarna använde för sin hornstillverkning, vet jag ej, men troligen var det väl kohorn.

Ovan omnämnde Per Persson var ganska kritisk vad materialet beträffar till sina hornarbeten och åtog sig ej gärna arbetet om ej hornen, som skulle överlämnas åt honom, voro av god kvalite, för att arbetet i färdigt skick skulle bliva genomskinligt, snyggt och prydligt. Han tog därför endast emot horn av yngre kor eller kvigor. Vid tillverkningen kokade han hornet, tills det blev mjukt, varefter han bankade in i hornet en passande pressform av något hårt träslag i regel av bok, så att detta fick en flat form, därefter fick hornet ligga och kallna. Sedan passade han till en botten av trä, som han fäste med små stift. För tillslutningen av öppningen i spetsen av hornet gjordes en träpropp som med en smal metallkedja eller i brist därpå ett band fästes vid hornet för att ej tappas bort. Så till sist polerades hornet med sandpapper eller dylikt, tillä det fick en glänsande glatt yta. Var det använda materialet av god kvalité, blev hornet i färdigt skick genomskinligt, så att innehållets kvantitet kunde synas.

Några vidskepliga föreställningar i anknytning till kokningen av horn, har jag ej hört omtalas.

Angående användandet av hornpartier eller krossade kreatursben som gödningsämnen, har jag mig ingenting bekant. Något dylikt förekom ej där på orten. Malmö i mars 1958.

Per Persson